

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 974 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyea Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati.....	10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati	16
Gulnora Abdurahmonova	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muammolari va uni bartaraf etish yo'llari	22
S. R. Topildiyev	
Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi	28
Muratova Shohista Nimatullayevna	
Green Economy in Tourism in Uzbekistan	32
Alieva Makhbuba Toychieva	
Инновационные подходы в сельском туризме: "Зеленые маршруты"	36
Голышева Елена Вячеславовна	
Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari	42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloevich	
To'qimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari.....	47
A.Yu. Mardanov	
Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari.....	52
A'zamov Saidakbarxon Avazxon o'g'li	
O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish	57
Abdullayev Elyorbek Odiljon o'g'li	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	62
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash ko'rsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlarini.....	66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich	
Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda "yashil" iqtisodiyot va uning ayrim masalalari	70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlari	74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati.....	78
Butanova Dilnoza Rustamovna	
Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta'siri.....	83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna	
Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qo'llanilishi.....	95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li	
Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning o'rni.....	101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi	
Qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash masalalari	104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich	
Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari	110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich	
Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi.....	113
Mahamatova Maftuna	
Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari.....	119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna	
Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish usullari.....	124
Said Po'latov Maxamedovich	
Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry	128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	
Dorivor o'simliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi o'rni va xalqaro bozor savdosida prognozlar.....	135
To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi	

O'zbekistonga turistlar tashrifini ko'paytirishda raqamli texnologiyalarning o'ri	142
Toshmurod Kulmanov	
Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari	147
Tursunova Dilnavo Islomovna	
Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan to'ldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish	150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yo'llari	159
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	162
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari	168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich	
Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv solig'ining ahamiyatini oshirish	174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq tushunchalarining nazariy masalalari	179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov	
Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Agglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida	185
Raximbayev Akmal Azatboyevich	
Korxonalarni boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari	190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
Globalashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	195
Salimov Dilshodbek Davronovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi	199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich	
Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yo'llari	203
Nilufar Umarova	
O'zbekistonda transport xizmatlari ko'rsatilishi tahlili	207
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li	
Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy o'sishga ta'sirining tahlili	213
Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda auditning xalqaro standartlarini qo'llash xususiyatlari	220
Meliyev Isroil Ismoilovich	
Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar	227
Melikov Otabek Maxmadiminovich	
Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o'ri	232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich	
Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar	237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna	
Задачи предмета “русского языке” на современном этапе	243
Адилова Солияхон	
Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati	247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari	252
Gapparov Azim Qayumovich	
O'zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri	258
Isayev Atabek Djurabayevich	
Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market	266
Jurabek Sobirov	
Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili	270
Kuldashev Sherzod Alimardonovich	
Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o'sishdagi roli	276
Mamadiyoroza Dilorom Ravshon qizi	
Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili	280
Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna	
Improving Internal Control System	287
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li	

Oliy ta'lim xizmatlarini targ'ib qilishda OTMlar veb-saytlari samaradorligini oshirish.....	291
Musayev Bekjon Shukurillayevich	
Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish	298
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Xizmatlar ko'rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari.....	306
N. B. Yahyoxonov	
Mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	311
Nazarova Muslima Nazarovna	
Sanoat korxonalarida aylanma mablag'lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlarini.....	317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich	
Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari.....	322
Olimova Nodira Xamrakovna	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollar	329
Oppoxonov Nurmuhammadxon Po'latxon o'g'li	
O'zbekistonda davlat korxonalari transformatsiyasini jadallashtirish yo'nalishlari.....	333
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi	338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o'g'li	
Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari.....	341
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati.....	345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish.....	350
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	
Sharq va G'arb tamaddunida gender qarashlar	355
Samandarova Gulxayo Abduraim qizi	
Imkoniyati cheklanganlarga to'siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari	359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
To'qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati	363
Todjimamatova Mashhura Erkinovna	
Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiyatlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog'liqligi	367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich	
Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане.....	373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts	379
Urozaliyev Elyor Shuxrat ogli, Xujamov Bobur bahodir ogli, Saydullayev Abbosjon Murodovich	
Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar	384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari.....	391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Telekommunikatsiya korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	396
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari.....	402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna	
O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi	
Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров	408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	412
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Ilhomjon o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari.....	416
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich	
Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан.....	420
Адашов Гайрат Рустамович	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	

Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане	432
Б. А. Хакимов	
Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции	438
Бабаева Гузаль Яшиновна	
“Sirdaryo” va “Sirdaryo-Farm” erkin iqtisodiy zonasidagi xorxonalari erishgan yutuqlari, berilgani imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to‘g‘risida	444
Davlayev G‘olib Ashurovich	
Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili	447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich	
Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta’siri	452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich	
O‘zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish	457
Jonuzokov M. K.	
Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish	461
Ismailov Allayor Rashidovich	
Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции	465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович	
Iqtisodiyotni globallashuvi sharoitida xo‘jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish	471
Kalandarova Nargiza Narimanovna	
Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения	475
Кенжебаева Гультуза Рахматиллаевна	
Сущность, цели и задачи определение уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях	478
Киличев А. А.	
Sug‘urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish	485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	
Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане	490
Курпаяниди Константин Иванович	
Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag‘laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish	497
Mahmudova Go‘zal Samadjon qizi	
Muqimiy ijodiDA milliy uyg‘onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar	502
Muxlisa Muxitdinova	
Совершенствование управления портфелем залога для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана	505
Наимов Шахрух	
Определение специфических особенностей и факторов влияющие на процесс внедрения международных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан	509
Хайдаров Зоир Шарифович, Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зоир Зода	
Inson kapitalida mujassam bo‘lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o‘rni va roli	514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova	
Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма	521
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе	525
Рахимова Гавхар Ойбековна	
O‘zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli	530
Saidova Subhinigor Azizovna	
Xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag‘allikni qisqartirishning innovatsion yo‘llari	535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o‘g‘li	
Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o‘ziga xos xususiyatlari	541
Umirov Xurshid Islomovich	
Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari	545
Fayziyeva Dilafruz Shuxratovna	

“Авеста” – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии	549
Хакимов Назар Хакимович, Садилов Анвар Каримович	
Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия	555
Хамдамов С. Ф.	
Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish.....	562
Xasanova Nafisa Shavkatovna	
Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish.....	566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi	
Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar.....	572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna	
Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining oʻziga xos iqtisodiy xususiyatlari	578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar oʻgʻli, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich	
Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi oʻrni.....	583
Toʻyirova Amina Baxtisher qizi	
Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va ragʻbatlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili	588
Haydarov Humoyun Begmurod oʻgʻli	
Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar	592
K. Q. Tajibayev	
Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике	599
Камолова Феруза Кахрамоновна	
Oʻzbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yoʻllari	603
Mirzayeva Lola Shavkatovna	
Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni oʻrni	607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi.....	612
Ruzmetova Guliraʼno Atabekovna	
Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari.....	620
Salixov Sherzod Abduraximovich	
Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish	625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
Budjetdan tashqari mablagʻlar hisobi va nazoratini takomillashtirish	628
Ostonokulov Azamat Abduraximovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Xizmat koʻrsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi.....	635
Miyassarov Davron Abdurashid oʻgʻli	
Xizmat koʻrsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash koʻrsatkichlari.....	640
Muhammaddin Erdon oʻgli Erdonov	
Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста	644
Насиров Дилшод Фархадович	
Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана	654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович	
Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir.....	659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek oʻgʻli	
Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yoʻnalishlari.....	664
Razzakov Jasur Xamraboyevich	
Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan	670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi	
Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish	677
Meliqulov Abduhalil Norinovich	
Oʻzbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yoʻnalishlari	683
Ortiqov Avazbek Bahrom oʻgʻli	
Rene Dekart va Blez Paskal taʼlimotlarida ratsional gʻoyalar komparativistikasi.....	689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari	694
Samijonov Musobek Gʻayratjon oʻgʻli	
The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan's Efforts to Join It.....	699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara	

Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar.....	705
Abduqaxorov Ulug'bek Abdug'aniyevich	
Yangi O'zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo'nalishlari	709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich	
Mahalliy soliqlar va yig'implarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari	713
Tuychiyev Kamoliddin	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	717
Yadgarov Nodir Ravshanovich	
Organik qishloq xo'jaligiga o'tish bosqichlarining tashkiliy jihatlar va iqtisodiy asoslari	723
Amirqulov Shuxrat Olimovich	
Davlat xaridlari jarayonida e'tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari	727
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	
O'zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari	730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o'g'li	
Iqtisodiy o'sishni ta'minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari	733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboyeva	
Sug'urta faoliyatini takomillashtirishda anderrayting xizmatining o'rni	737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
O'zbekistonda eksportni sug'urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo'nalishlari	741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich	
Kambag'allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo'naltirish.....	745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Yoqilg'i-energetika korxonalarining moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari.....	749
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике	753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
Эффективность программ соответствия в различных компаниях	757
Ахмедов Бехзод Ахмедович	
Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте	762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович	
Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles.....	767
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg'or xorij tajribalari	774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish	781
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o'g'li	
Sug'urta kompaniyalarida asosiy samaradorlikning muhim ko'rsatkichlari ahamiyati va tansifi.....	788
Sharipova Durdona	
Globalashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqarish.....	793
Mirzayev Musurmon Umidullayevich	
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari	797
Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	
Oziq-ovqat mahsulotlari bozorining rivojlanish metodologiyasi.....	801
Meyliyeva Dilnoza Boboniyoz qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida budjet mablag'laridan samarali va aniq foydalanishni ta'minlashga qaratilgan eng muhim qaror va u haqida ayrim mulohazalar	806
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Surxondaryo viloyatining turizm salohiyatini rivojlantirish.....	809
Ravshanov To'yli Gulmurodovich	
Investitsiyalarning iqtisodiy mohiyati va ahamiyati.....	814
Rizayeva Kumush Mexriddin qizi	
Использование маркетинговых исследований в маркетинговой деятельности предприятий.....	818
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Расширение возможностей зелёной энергетики и её роль в устойчивом развитии предприятий энергетической отрасли Узбекистана	824
Аллаева Гульчехра Жалгасовна, Хакимджанова Сурайё Хабибуллаевна	
Aksiyadorlik jamiyatlarida dividend siyosatini boshqarish tamoyillari	829
Shermuxamedov Akmal Komiljonovich	
Turizm transport infratuzilmasini baholash imkoniyatlari va tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish muammolari	835
Agzamov Shaxboz Akmalovich	

Mamlakatimiz tijorat banklari faoliyatida biznes ekotizimini tashkil etish yo'llari.....	839
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida axborot-resurs markazi faoliyatini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan tizimli islohotlar tahlili.....	844
Qurbanova Muazzam Fazliddinova	
Развитие транспортной сферы в условиях цифровизации экономики.....	847
Ақбарова Лайло Унашевна	
O'zbekiston Respublikasining 2024-yilgi soliq qonunchilik hujjatlariga kiritilgan asosiy o'zgarish va soliq imtiyozlari berish tartibini takomillashtirish masalalari.....	853
Normurzaev Umid Xolmurzaevich	
O'zbekistonda elektron tijoratni yuritish va tartibga solishning me'yoriy-huquqiy asoslari.....	860
Satvoldiyev Ulugbek Kamilovich	
Korxonalarining innovatsion faoliyatini moliyalashtirish yo'nalishlari	866
Shayakubov Shaxzod Shakabilovich	
Yetakchi xorijiy ilmiy tashkilotlarga qisqa muddatli ilmiy stajirovkalarga yuborilgan yosh olimlarning tahlili....	871
Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich	
Global iqlim o'zgarishining iqtisodiy ta'sirini baholash modellari.....	875
Elov Ashrafjon Asqarjon o'g'li	
Влияние прямых иностранных инвестиций (ПИИ) на экономику Узбекистана.....	880
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович	
Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish.....	885
Ostonokulov Azamat Abdukarimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Iqtisodiyot tarmoqlarining tarkibiy o'zgarishlarini iqtisodiy o'sishga ta'sirini baholashning nazariy asoslari	893
Kaxorova Anora Nusratovna	
Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике Узбекистан.....	897
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
Optimizing Lumbar Spinal Fusion with Cellular Technologies.....	902
Aripkhodjaev Fuzuliddin Ziyaviddinovich	
Qo'shilgan qiymat solig'ini budjetdan qaytarish tartibini takomillashtirish	909
Qurbanov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	913
Sultonboyeva Munira Baxodirovna	
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari.....	919
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari.....	925
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Цифровизация в дошкольном образовании: механизмы управления для повышения качества.....	929
Хайдаров Рустамбек Юлчибаевич	
Moliyaviy menejment tizimini rivojlantirishda raqamli marketingdan foydalanishning afzalliklari.....	935
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Export of Agricultural Products of Uzbekistan: New Opportunities and Development Problems.....	939
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi	
Tijorat banklari aksiyalarini fond bozorida harakatlanishini iqtisodiy tahlili	943
Yuldoshova Manzura Ollashkurovna	
Ilmiy-tadqiqot va innovatsion ishlar samaradorligini baholash mezonlari (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti misolida).....	950
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	
Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga muvofiq joriy aktivlarni hisobga olishni takomillashtirish	957
Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan sanoat korxonalarida amalga oshirilayotgan innovatsion siyosatning hozirgi holati tahlili	963
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Davlat tibbiyot muassasalarida moliyaviy aktivlar hisobi va nazoratini takomillashtirish.....	967
Odilbekov Shaxbozbek Shuxratjon o'g'li	

DAVLAT TIBBIYOT MUASSASALARIDA MOLIYAVIY AKTIVLAR HISOBİ VA NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH

Odilbekov Shaxbozbek Shuxratjon o'g'li

Andijon iqtisodiyot va qurilish instituti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada davlat tibbiyot tashkilotlarida moliyaviy aktivlarning tarkibi, ularning harakati va hisobga olishning zarurligi nazariy jihatdan yoritilgan. Davlat tibbiyot muassasalarida byudjet va byudjetdan tashqari mablag'lar bilan bog'liq moliyaviy aktivlarning harakatini hisobga olishning o'ziga xos jihatlari tadqiq etilgan. Davlat tibbiyot muassasasida moliyaviy aktivlarning maqsadli va manzillini yo'naltirilishi, ular yuzasidan tahliliy buxgalteriya axborotlarini shakllantirish, nazoratini amalga oshirish tartibini takomillashtirish yuzasidan ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: buxgalteriya hisobi, inventarizatsiya, mablag'lar, moliyaviy aktiv, nazorat, smetalar ijrosi, hisobot.

Abstract: This article theoretically explains the composition of financial assets of state medical organizations, their movement and the need for accounting. The features of accounting for the movement of financial assets related to budgetary and extra-budgetary funds in state medical organizations have been studied. A scientific proposal and practical recommendations have been developed in connection with the targeted and targeted orientation of financial resources in a public medical institution, the formation of analytical accounting information and the improvement of their control.

Key words: accounting, inventories, funds, financial asset, control, budget implementation, report.

Аннотация: В данной статье теоретически объяснен состав финансовых активов государственных медицинских организаций, их движение и необходимость учета. Изучены особенности учета движения финансовых активов, относящихся к бюджетным и внебюджетным фондам, в государственных медицинских организациях. Разработаны научное предложение и практические рекомендации в связи с целенаправленной и целенаправленной ориентацией финансовых средств в государственном медицинском учреждении, формированием аналитической учетной информации и совершенствованием их контроля.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, запасы, фонды, финансовый актив, контроль, выполнение сметы, отчет.

KIRISH

Davlat tibbiyot muassasalarida buxgalteriya hisobi va moliyaviy nazoratni takomillashtirish borasida xalqaro miqyosda qator chora-tadbirlar amalga oshirilib kelinmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining 2021-yil iyul oyidagi hisobotiga ko'ra, "Dunyo mamlakatlarida pandemiya vaqtida sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish hajmi 4-5, dori-darmon va tibbiy vositalarni xarid qilish esa, 9-11 barobardan ortib ketdi" [5]. Dunyo amaliyotida davlat sektoridagi tashkilotlarni moliyalashtirish davlat byudjeti va byudjetdan tashqari mablag'lar hisobidan amalga oshiriladi. Davlat tibbiyot muassasalarida byudjet va byudjetdan tashqari mablag'larning maqsadli va manzilli sarflanishi bevosita ularning hisobini samarali tashkil etish hamda moliyaviy hisobotlar ko'rsatkichlarining shaffofligi bilan bog'liq. Shu sababdan ham, jahonning aksariyat mamlakatlarida byudjet ijrosi hisobi va hisobotini davlat sektorida buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari talablari asosida rivojlantirilishiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Sog'liqni saqlash xarajatlarini moliyalashtirish, davlat sektorida hisobni tashkil etish va yuritish, moliyaviy hisobotlarni tuzish hamda uni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish, moliyaviy nazorat va auditni takomillashtirishga qaratilgan qator ilmiy tadqiqotlar o'tkazilgan. Bu borada, davlat tibbiyot muassasalarida byudjet va byudjetdan tashqari mablag'lar hisobini yuritishning uslubiy jihatlari, mablag'lardan maqsadli, manzilli va samarali foydalanish yuzasidan axborotlarning aniqligi, tibbiyot muassasalarida mablag'lardan maqsadli foydalanishda ichki nazorat tizimining rolini kuchaytirish, ma'lumotlarning ishonchligini ta'minlash bo'yicha qator muammolar ko'zga tashlanmoqda. Xususan, pandemiya sharoitida tibbiyot muassasalarida tibbiy xizmatlar tannarxi hisobi, mablag'lar sarfiga oid hisob va hisobotlarning axborot imkoniyatini kengaytirish hamda ishonchligini ta'minlash, moliyaviy nazorat tizimini yaxshilash bilan bog'liq hal etilishi zarur bo'lgan jihatlar mavjud.

Mamlakatimizda ham byudjet hisobi va davlat moliyaviy nazorati sohasini isloh etishda “tibbiyot muassasalarida byudjet jarayonining shaffofligini yanada oshirish va uning ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirish, byudjetdan moliyalashtirish, hisob va hisobot mexanizmini takomillashtirish, vazirlik va idoralarning bo‘ysunuvidagi tibbiyot muassasalarida byudjet intizomini mustahkamlash borasidagi mas’uliyatini oshirish, shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalari va xalqaro e’tirof etilgan moliyaviy nazorat standartlarini joriy qilish”^[1], byudjet tashkilotlarining hisob axborot tizimini davlat moliyasini boshqarishning axborot tizimiga integratsiya qilish orqali axborotlarning ishonchiligi va tahlil imkoniyatlarini oshirishni taqozo qilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Byudjet hisobi, hisoboti va nazoratining nazariy asoslarini tadqiq etish hamda takomillashtirish yuzasidan bir qancha xorijlik olimlar ilmiy-tadqiqot olib borishgan. Ular jumlasiga xorijlik olimlardan Andreea Cîrstea, Jan van Helden, Ron Hodges, E.Федченкo[6, 7, 8]ni kiritish mumkin.

Respublikamiz iqtisodchi olimlaridan A.Kuliboev, S.Mehmonov, Z.Xamidova, Sh.Qurbonov, B.Hamdammovlar^[9, 10, 11, 12, 13]ning asarlarida byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va moliyaviy nazoratni takomillashtirishning yo‘nalishlari hamda ularni rivojlantirish istiqbollari o‘rganilgan.

Ushbu mavzu doirasida amalga oshirilgan tadqiqotlar va olib borilgan ilmiy-nazariy izlanishlarga qaramasdan, aynan tibbiyot muassasalarida moliyaviy aktivlar hisobi va nazoratini takomillashtirish masalalari kompleks hamda tizimli tarzda to‘liq o‘rganilmagan. Mazkur holat dissertatsiya ishida tadqiq etilgan, ilmiy-amaliy muammolar va ularni bartaraf etish yuzasidan ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalarning dolzarblik darajasini belgilab beradi.

TADQIQOT USULLARI

Davlat tibbiyot tashkilotlarida moliyaviy aktivlar hisobi va nazorati borasida amalga oshirilgan mazkur izlanishda abstrakt mantiqiy fikrlash, induksiya va deduksiya, taqqoslash, monografik kuzatuv, tahlil va sintez, tizimli yondashuv, statistika, iqtisodiy tahlil usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tibbiyot sohasida amalga oshirilgan islohotlar natijasida davlat byudjetidan moliyalashtirish hajmining ortishi va sog‘liqni saqlash tizimining rivojlanishi natijasida davlat tibbiyot muassasalarida ko‘rsatiladigan tibbiy xizmatlarning turlari ham kengaygan. Bunda, tibbiy xizmatlar ambulator, statsionar va umumiy sharoitda ko‘rsatiladigan tibbiy xizmatlarga ajratiladi. Statsionar sharoitda xizmat ko‘rsatiladigan muassasalarda bir vaqtning o‘zida ambulator tibbiy xizmatlar ham ko‘rsatiladi. Shu sabab, ushbu tibbiyot muassasalari faoliyatida ularni moliyalashtirish jarayonida o‘ziga xos xususiyatlar mavjudligidan dalolat beradi.

Tibbiyot muassasalari o‘z funksiyalarini to‘liq bajarishda aholiga tibbiy xizmat ko‘rsatishi uchun uzluksiz ravishda dori-darmon va yarani bog‘lash vositalari hamda oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta‘minlanishi, moddiy-texnik bazani yaxshilash, sifatli tibbiy xizmatlarni amalga oshirishda debitorlik va kreditorlik qarzlari yuzasidan hisob-kitoblarni o‘z muddatida amalga oshirish uchun byudjet va byudjetdan tashqari pul mablag‘larga zaruriyat tug‘iladi. Tibbiyot muassasalari pul mablag‘larini g‘aznachilikda ochilgan shaxsiy hisobvaraqlarda yuritadilar. G‘azna ijrosiga o‘tmagan davlat tibbiyot muassasalari pul mablag‘lari banklarda ochilgan hisobvaraqlarda yuritilmoqda.

Davlat tibbiyot muassasalarini ham o‘z navbatida, davlat byudjeti mablag‘laridan moliyalashtirilishiga qarab ikki guruhga bo‘lish mumkin. Birinchidan, to‘liq yoki qisman davlat byudjeti mablag‘laridan moliyalashtiriladigan tibbiyot muassasalari. Bu turdagi davlat tibbiyot muassasalarining byudjet mablag‘lari g‘aznachilik va uning hududiy bo‘linmalarida ochilgan shaxsiy hisobvaraqlarda yuritiladi.

Ikkinchidan, hukumat qarori asosida tashkil etilgan, ta‘sischisi davlat hisoblangan davlat tibbiyot muassasalari. Bu turdagi davlat tibbiyot muassasalari byudjetdan moliyalashtirilmasdan, aholiga faqat pullik tibbiy xizmatlar ko‘rsatadi. Pul mablag‘lari tijorat banklarida ochilgan hisobraqamlarida yuritiladi.

Davlat tibbiyot muassasalarining xarajat guruhlari bo‘yicha davlat byudjeti mablag‘lari hisobidan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Byudjet tashkilotlarini mablag‘ bilan ta‘minlash tartibini takomillashtirish to‘g‘risida”gi qaroriga asosan moliyalashtiriladi.

Birinchi navbatda, davlat tibbiyot muassasalarining smetasida I va II guruh xarajatlari bo‘yicha to‘lovlar amalga oshiriladi. Lekin, II guruh xarajatlari bo‘yicha to‘lovlar amalga oshirilmasdan turib, I guruh xarajatlarning to‘lovini amalga oshirishga ruxsat berilmaydi. Tegishli byudjet bo‘yicha g‘azna hisobvaraqlarida I va II guruh xarajatlari to‘lovi uchun zarur mablag‘larni qoplaydigan qoldiqlar mavjud bo‘lganda, I va II guruh xarajatlari to‘liq amalga oshirgan davlat tibbiyot muassasalari uchun III va IV guruh xarajatlari amalga oshirishga ruxsat beriladi^[2].

Xarajatlar smetasining kassa ijrosi hisobini yuritish xarajat moddolari bo'yicha tibbiyot muassasasi faoliyatida pul mablag'larining sarflanishi yuzasidan axborotlarni ochib berishga qaratilgan bo'lsa, haqiqiy xarajatlar hisobini yuritish esa, mablag'lar va ularning manbalari bilan bog'liq haqiqiy holatni aks ettirish uchun xizmat qiladi. Demak, xarajatlar smetalari ijrosi hisobi bilan bog'liq holda kassa xarajatlar va haqiqiy xarajatlar hisobiga oid ko'rsatkichlarni tahlil qilish zaruriyati vujudga keladi. 1-jadvalda davolash muassasasining so'nggi 5 yillikdagi xarajatlar smetalari kassa ijrosiga oid ma'lumotlarni ko'rib o'tamiz.

1-jadval: Davlat tibbiyot muassasasida byudjet mablag'lari hisobidan davriy moliyalashtirish to'g'risida ma'lumot (ming so'm)¹

Ko'rsatkichlar	2018-yil		2019-yil		2020-yil		2021-yil		2022-yil	
	Kassa xarajatlar	Xarajatlar tarkibidagi ulushi (%)	Kassa xarajatlar	Xarajatlar tarkibidagi ulushi (%)	Kassa xarajatlar	Xarajatlar tarkibidagi ulushi (%)	Kassa xarajatlar	Xarajatlar tarkibidagi ulushi (%)	Kassa xarajatlar	Xarajatlar tarkibidagi ulushi (%)
I-guruh. "Ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlar"	3 274 077,7	36,1	5 090 593,7	54,8	5 440 966,9	58,1	6 933 641,3	58,2	8 981 250,9	56,0
II-guruh. "Ish haqiga qo'shimchalar"	790 521,6	8,7	1 221 035,9	13,1	1 310 992,5	14,0	1 612 209,1	13,6	2 184 244,3	13,6
IV-guruh. "Boshqa xarajatlar"	5 006 472,5	55,2	2 978 448,2	32,1	2 606 089,9	27,9	3 361 867,5	28,2	4 873 611,5	30,4
Shundan,										
Tovar va xizmatlar bo'yicha xarajatlar	2 370 875,4	26,1	2 439 008,2	26,3	2 606 089,9	27,9	3 361 867,5	28,2	4 818 614,5	30,1
Asosiy vositalar bo'yicha xarajatlar	67 789,0	0,8							54 997,0	0,3
Ijtimoiy nafaqalar	2 567 808,1	28,3	539 440,0	5,8						
Jami	9 071 071,8	100	9 290 077,8	100	9 358 049,3	100	11 907 717,9	100	16039106,7	100

2018–2022-yillar davomida muassasani byudjet mablag'lari hisobidan moliyalashtirishda I va II guruhlar bo'yicha xarajatlarning salmog'i oshib, ya'ni I guruh xarajatlarni moliyalashtirish 2018-yilda umumiy xarajatlarni 36,1 foizini tashkil qilgan bo'lsa, 2022-yilda bu 56 foizgacha o'sgan. II guruh xarajatlari ham 2018 yilda umumiy xarajatlarni 8,7 foizini tashkil qilgan bo'lsa, 2022-yilda bu ko'rsatkich 13,6 foizgacha oshgan. Markazning IV guruh xarajatlarni 2018–2022-yillardagi moliyalashtirish holati aksincha, pasayganligi jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdi. Mazkur ko'rsatkich 2018-yilda 55,2 foizni tashkil qilgan bo'lsa, 2022-yilda 30,4 foizni tashkil etgan hamda so'nggi to'rt yil davomida 14,3 foizga qisqargan.

Barcha byudjet tashkilotlari singari davlat tibbiyot muassasalariga ham faoliyat turi bo'yicha pullik tibbiy xizmat ko'rsatish, muassasa xodimlarini moddiy rag'batlantirish hamda tibbiy xizmat sifatini oshirish uchun moddiy-texnika bazasini mustahkamlash imkoniyati berildi. Bu borada tadqiqot obyekti faoliyatida ham pullik tibbiy xizmatlar ko'rsatish bilan bog'liq ko'rsatkichlarning o'sishi kuzatilgan (2-jadval).

¹ Tadqiqot obyekting moliyaviy hisobot ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan

2-jadval: Davlat tibbiyot muassasasida rivojlantirish jamg'armasi pul mablag'lari tushumining davriy o'zgarishi (ming so'm)²

Ko'rsatkichlar	2018-yil	2019-yil	2020-yil	2021-yil	2022-yil	2018-yilga nisbatan 2022-yildagi o'zgarish summa
faoliyat ixtisosligi bo'yicha tovar (ish, xizmat) larni realizatsiya qilishdan	5 632 060,9	7 144 586,9	10 789 726,5	7 289 665,5	15 453 817	9 821 756,1
byudjet tashkiloti balansida turgan mol-mulkni ijaraga berishdan	38 169,7	32 388,4	76 683,8	69 896,9	15 663,6	- 22 506,1
homiylikdan olingan				29 880,0	315	315
boshqa tushumlar			39 503,7	83 520,7		
Jami	5 670 230,6	7 176 975,3	10 905 914	7 472 963,1	15 469 795,6	9 799 565

2-jadval ma'lumotlaridan ko'rishimiz mumkin, 2018-2022 yillarda muassasaning byudjetdan tashqari pul mablag'lari tushumi o'sgan. Muassasa faoliyatining o'ziga xos jihatlari byudjetdan tashqari daromadlari tarkibi hamda faoliyat ixtisosligi pullik tibbiy xizmat ko'rsatishdan olingan daromadlarida ko'rishimiz mumkin. 2018–2022-yillarda pullik tibbiy xizmat ko'rsatishdan olgan daromadlarining ulushi byudjetdan tashqari jami daromadlari tarkibida yuqoriligini ko'rishimiz mumkin. 2018–2022-yillar mobaynida pullik tibbiy xizmat ko'rsatishdan olgan pul tushumlari 99,3 foizdan 99,9 foizgacha oshganligini ko'rishimiz mumkin. Faqatgina, 2021 yilda pul tushumlari 97,5 foizga tushgan.

O'z navbatida, muassasaning 2018–2022-yillardagi moliyaviy hisobot ma'lumotlariga asosan rivojlantirish jamg'armasi pul mablag'lari hisobidan amalga oshirilgan xarajatlarning tarkibini ko'rib o'tamiz (3-jadval).

3-jadval: Byudjet tashkilotida rivojlantirish jamg'armasi pul mablag'lari hisobidan xarajatlarni moliyalashtirilishi dinamikasi (ming so'm)³

Ko'rsatkichlar	2018-yil		2019-yil		2020-yil		2021-yil		2022-yil	
	Xarajatlar	Jami xarajatlar tarkibidagi ulushi (%)	Xarajatlar	Jami xarajatlar tarkibidagi ulushi (%)	Xarajatlar	Jami xarajatlar tarkibidagi ulushi (%)	Xarajatlar	Jami xarajatlar tarkibidagi ulushi (%)	Xarajatlar	Jami xarajatlar tarkibidagi ulushi (%)
I-guruh. Ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlar	1384943,8	24,5	1935693,7	27,1	2573417,5	26,0	2549319,9	31,5	3964385,7	25,4
II-guruh. Ish haqiga qo'shimchalar	338485,1	6,0	473338,6	6,6	621319,1	6,3	610534,6	7,5	968393,5	6,2
III-guruh. Kapital qo'yilmalar									179 713,8	1,2
IV-guruh. Boshqa xarajatlar	3922496,1	69,5	4728650,4	66,3	6695777,2	67,7	4938580,6	61,0	10492523,9	67,2
shundan,										
Tovar va xizmatlar bo'yicha xarajatlar	3203142,7	56,7	4137783,3	58,0	5055398,3	51,2	3753940,3	46,4	7656607,2	49,1
Asosiy vositalar bo'yicha xarajatlar	643382,8	11,5	405586,3	5,7	1458438,4	14,7	1091722,4	13,5	402692,5	2,6

² Tadqiqot obyektining moliyaviy hisobot ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

³ Tadqiqot obyektining moliyaviy hisobot ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Boshqa xarajatlar	75970,6	1,3	185280,8	2,6	181940,5	1,8	92 917,8	1,1	2433224,1	15,5
Jami	5645925	100	7137682,7	100	9890513,8	100	8098435,1	100	15605016,9	100

2018–2022-yillarda muassasada xarajatlar guruhi kesimi bo'yicha moliyalashtirishda farqlanish mavjud. 2018-yilda I- va II-guruh xarajatlari umumiy xarajatning 30,5 foizini tashkil etgan bo'lsa, IV-guruh xarajati esa 69,5 foizga teng bo'lgan. 2022-yilga kelib ushbu ko'rsatkichlar I- va II-guruh xarajatlari umumiy xarajatlarning 31,6 foizini, III-guruh xarajatlar 1,2 foizini, IV-guruh xarajatlari esa, 67,2 foizni tashkil etgan. Faqatgina, 2022-yilda III-guruh kapital qo'yilma (ta'mirlash) bo'yicha xarajatlar uchun moliyalashtirish amalga oshirilgan.

Muassasaning xarajatlari byudjetdan tashqari mablag'lar bilan moliyalashtirishdagi bunday farqlanishlarni quyidagicha izohlash mumkin. Byudjetdan tashqari mablag'larning sarflanishi har xil. Muassasada byudjetdan tashqari mablag'lar hisobidan amalga oshirilgan xarajatlar muassasaning rivojlantirish jamg'armasi daromadlari hisobidan moliyalashtiriladi.

Muassasada tibbiy xizmatlar bilan bog'liq xarajatlarning byudjet va byudjetdan tashqari mablag'lar hisobidan moliyalashtirilishi xizmat ko'rsatishda zarur bo'ladigan hisob obyektlarini moliyalashtirish manbalari bilan bog'liqlikda tahliliy hisob axborotlarini shakllantirishni talab etadi. Shuningdek, pullik tibbiy xizmatlardan tushumlar tadqiqot obyekti faoliyati yuqori ulushga ega bo'lganligi tibbiy xizmatlarni ambulator va statsionar tibbiy xizmatlarga guruhlashtirgan holda alohida hisobini yuritish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ambulator va statsionar pullik tibbiy xizmatlar bilan bog'liq holda pul mablag'lari tushumi va ushbu mablag'larning sarflanishi to'g'risida axborotlarni shakllantirish muassasada tibbiy xizmatlar ko'rsatish jarayonida moliyaviy aktivlarga bo'lgan ehtiyojni aniqlash hamda ularning harakatini tahlil qilishga xizmat qiladi. Buning uchun esa, tibbiy xizmatlarni guruhlashtirib ularga oid analitik hisob ishlarini yuritish hamda uzluksiz nazorat qilib borishni talab qiladi.

Muassasada pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha pul mablag'lari hisobini yuritish uchun 102 401/1 (112/1) "Statsionar pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha pul mablag'lari" hamda 102 401/2 (112/2) "Ambulator pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha pul mablag'lari" ishchi schyotlari[3, 4]dan foydalanish zarur. Ushbu ishchi schyotlarning boshqa schyotlar bilan bog'lanishini quyidagi shaklda ifodalash mumkin:

1. Statsionar pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha pul mablag'larining kirimini hisobga olish:

Debet 102 401/1 (112/1) "Statsionar pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha pul mablag'lari";

Kredit 151 210 (152/1) – "Byudjet tashkilotlarining xaridor va buyurtmachilar bilan hisob-kitoblar bo'yicha debitor qarzlari".

2. Ambulator pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha pul mablag'larining kirimini hisobga olish:

Debet 102 401/2 (112/2) "Ambulator pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha pul mablag'lari";

Kredit 151 220 (152/2) – "Byudjet tashkilotlarining xaridor va buyurtmachilar bilan hisob-kitoblar bo'yicha debitor qarzlari".

Mazkur ishchi schyotlarni qo'llash natijasida markaz faoliyat yo'nalishlariga mos tarzda statsionar va ambulator tibbiy xizmatlardan tushgan pul mablag'larini alohida hisobga olish imkoniyatini beradi.

Tibbiyot muassasasida pullik tibbiy xizmatlardan tushgan naqd pul mablag'lari hisobini yuritish uchun 109 101 (120/1) "Statsionar pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha naqd pul mablag'lari" hamda 101 102 (120/2) "Ambulator pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha naqd pul mablag'lari" ishchi schyotlari[3, 4]ni qo'llash maqsadga muvofiq. Ushbu ishchi schyotlarning boshqa ishchi schyotlar bilan bog'lanishini quyidagi shaklda ifodalash mumkin:

1. Statsionar pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha naqd pul mablag'larining kirimini hisobga olish:

Debet 109 101 (120/1) "Statsionar pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha naqd pul mablag'lari";

Kredit 151 210 (152/1) – "Byudjet tashkilotlarining xaridor va buyurtmachilar bilan hisob-kitoblar bo'yicha debitor qarzlari".

2. Ambulator pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha naqd pul mablag'larining kirimini hisobga olish:

Debet 101 102 (120/2) "Ambulator pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha naqd pul mablag'lari";

Kredit 151 220 (152/2) – "Byudjet tashkilotlarining xaridor va buyurtmachilar bilan hisob-kitoblar bo'yicha debitor qarzlari".

Mazkur ishchi schyotlarni qo'llash natijasida statsionar hamda ambulator tibbiy xizmatlar ko'rsatish orqali kirim qilinadigan naqd pul mablag'larini alohida hisobga olish yo'lga qo'yilib, naqd pul mablag'lari bo'yicha joriy davr uchun analitik buxgalteriya axborotlarini shakllantirish imkoniyati yaratiladi.

Muassasaning pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha pul mablag'lari tushumiga oid ko'rsatkichlarini "Rivojlantirish jamg'armasining pul mablag'lari harakati to'g'risida"gi ichki hisobotda "Statsionar tibbiy xizmatlardan tushumlar" hamda "Ambulator tibbiy xizmatlardan tushumlar" nomli alohida satrlarda aks ettirish maqsadga muvofiq.

Bu orqali muassasaning stasionar ambulator pullik tibbiy xizmatlar bo'yicha pul mablag'lari tushumiga oid davriy xisobot ko'rsatkichlarini umumlashtirish, tibbiy xizmatlarning turlariga oid mablag'lar tushumini davriy tahlil qilib borishga xizmat qiladi.

Muassasaning hisob siyosatida muassasada pullik tibbiy xizmatlar turlari va ular bilan bog'liq naqd pul tushumlari hajmining yuqoriligini inobatga olib kassadagi naqd pul mablag'larini har o'n besh kunda bir marotaba inventarizatsiyadan o'tkazishni belgilash zarur.

Bu orqali, pullik tibbiy xizmat ko'rsatishdan kirim qilinadigan naqd pul mablag'larining haqiqatda amalga oshirilgan xizmatlar bilan bog'liqlikda xujjatlashtirilishi, bemorlarga ko'rsatiladigan tibbiy xizmatlar davriyligi bilan mos xolda naqd pul mablag'larini uzluksiz nazorat qilish imkoniyati yaratiladi.

Muassasa hisob siyosatida kassadagi naqd pul mablag'lari inventarizatsiyasini o'tkazishda bemorlarning amalga oshirgan to'lovlarini shifokorlar tomonidan berilgan tashxislar hamda laboratoriya tekshiruv natijalari bilan taqqoslash orqali nazorat va hisobdorlikni oshirish tartibini kiritish zarur.

Bu orqali, muassasada shifokorlar tomonidan yozilgan tashxislar hamda laboratoriya tekshiruv natijalari asosida bemorlar tomonidan to'lanadigan naqd pul mablag'lari to'liq kirim qilinishi hamda ichki nazorat tizimining mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 21-avgustdagi PQ-3231-son "Ta'lim va tibbiyot muassasalarini moliyalashtirish mexanizmini hamda davlat moliyaviy nazorati tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Byudjet tashkilotlarini mablag' bilan ta'minlash tartibini takomillashtirish to'g'risida"gi qarori.
3. "Byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi 2169-son yo'riqnomasi. O'zbekiston Respublikasi
4. Adliya vazirligida 2010-yil 22-dekabrda 2169-son bilan ro'yxatga olingan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining 2010-yil 17-dekabrda 105-son buyrug'iga ILOVA. "O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami", 2010-yil, 51-son, 502-moddasi.
5. O'zbekiston Respublikasi budjet hisobining standarti (2-sonli BHS) "Yagona schyotlar rejasi"ni tasdiqlash to'g'risida. [O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2018-yil 20-oktabrda ro'yxatdan o'tkazildi, ro'yxat raqami 3078]. lex.uz/docs/-4008308
6. World Health Organization (WHO). 2021. Health financing for the COVID-19 response: process guide for national budgetary dialogue. ACT-A Health Systems Connector. Geneva, July. <https://www.who.int/publications/item/9789240030527>
7. Andreea Cirstea. The Need for Public Sector Consolidated Financial Statements. Procedia Economics and Finance. Volume 15, 2014, Pages 1289-1296
8. Jan van Helden., Ron Hodges. Public Sector Accounting and Budgeting for Non-Specialists 2016th Edition. USA. –256 p.
9. Федченко Е.А. Методология анализа и контроля эффективности использования бюджетных средств государственными учреждениями. Автореферат дисс. д.э.н. Российский экономический университет имени Г.В.Плеханова. Москва, 2017.–48 с.
10. Kuliboyev A.Sh. Davlat tibbiyot muassasalarida buxgalteriya hisobi va moliyaviy nazoratni takomillashtirish. i.f.f.d. (PhD) diss. avtoreferati. – T.: TMI, 2022. – 61 b.
11. Mehmonov S.U. Byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va ichki audit metodologiyasini takomillashtirish. i.f.d. (DSc) diss. avtoreferati.– T.:TMI, 2018. –76 b.
12. Xamidova Z.U. Byudjet tashkilotlarida ichki audit va moliyaviy nazorat xizmati faoliyatini takomillashtirish. i.f.f.d. (PhD) diss. avtoreferati. –T.:TMI, 2021. –58 b.
13. Qurbonov Sh.M. Davlat tibbiyot tashkilotlarida byudjetdan tashqari mablag'lar hisobi va ichki auditni takomillashtirish. i.f.f.d. (PhD) diss. avtoreferati.– T.: TMI., 2022. –58 b.
14. Hamdamov, B. K., & Ostionokulov, A. A. (2018). Byudjet nazorati. O'quv qo'llanma. T.: "Iqtisod–Moliya", –318 b.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.